

İRANLI AİLE YAPISINA ÖTEKİNİN BABASI FİLMİ ÜZERİNDEN BAKMAK

Ercan MİROĞLU¹

Onur ÖNÜR MEN²

ÖZET

Aile, insanlık tarihinin ilk ortaya çıkışından itibaren farklı yapılarda da olsa her zaman ve her toplumda önemli bir toplumsal kurum olmuştur. Toplum ve birey açısından önemli olan aile kurumu son dönemlerdeki alternatif yaşam biçimlerine rağmen psikolojik ve toplumsal buhranlara karşı sığınılacak liman olma özelliğini korumaktadır. Bununla beraber aile kurmanın ve onu korumanın giderek zorlaştığı da bilinmektedir. Daha sağlıklı aile içi ilişkilerin kurulmasına katkı sağlamayı amaçlayan bu çalışmayla ayrıca literatüre katkı sağlama amaçlanmıştır. Çalışmada anlam kazanma süreciyle ilgilenen sembolik etkileşim kuramı bağlamında aile kavramı, İranlı aile yapısını yansıtmaları sebebiyle İran sinemasından Ötekinin Babası filmi göstergebilimsel yöntemle ele alınmıştır. Sembolik etkileşim süreçlerinin incelenmesine uygun olması sebebiyle film çözümlenmesinde göstergebilimden yararlanılmıştır. Ayrıca bu çalışmada sembolik etkileşim, George Herbert Mead ve Herbert Blumer'in kuramları doğrultusunda ele alınmıştır. Kişilerin eylem, söz, jest, mimik ve sembollere yüklenen anlamların aile ilişkilerini biçimlendirdiği ve örneklerinin de Ötekinin Babası filminde temsil edildiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Ötekinin Babası, Sembolik Etkileşim

LOOKING AT THE IRANIAN FAMILY STRUCTURE THROUGH THE FATHER OF THE OTHER

ABSTRACT

The family has always been an important social institution in every society, albeit in different structures, since the first emergence of human history. The family institution, which is important for the society and the individual, maintains its feature of being a shelter against psychological and social crises despite the alternative lifestyles in recent times. It is also known that it is becoming increasingly difficult to establish and protect a family. With this study, which aims to contribute to the establishment of healthier family relationships, it is also aimed to contribute to the literature. In the study, the concept of family in the context of symbolic interaction theory, which deals with the process of gaining meaning, is discussed with the semiotic method from Iranian cinema, The Father of the Other because it reflects the Iranian family structure. Since it is suitable for the analysis of symbolic interaction processes, semiotics was used in the analysis of the film. In addition, in this study, symbolic interaction is discussed in line with the theories of George Herbert Mead and Herbert Blumer. It has been concluded that the meanings attributed to people's actions, words, gestures, mimics and symbols shape family relations and their examples are represented in the movie "The Father of the Other".

¹ Ercan Miroğlu, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, Türkiye, ercankasan@yandex.com, ORCID: 0000-0001-5351-1814

² Doç. Dr., Onur Önürmen, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, Türkiye, onurmen@erciyes.edu.tr, OECID: 0000-0001-7500-2869

Keywords: Family, Father of the Other, Symbolic Interaction

GİRİŞ

Toplumsal gelişmelere ve kültüre göre farklı yapılarda görülse de aile kurumunun tarihten beri varlığını sürdürmesi birçok araştırmacının dikkatini çekmiştir. Özellikle sanayileşme ve kentleşmenin başlaması bu değişimi hızlandırmıştır. Son dönemlerde kitle iletişim araçlarının da toplumsal değişim ve kültür üzerindeki etkisi görmezden gelinmeyecek derecededir. Dolayısıyla bu değişimin toplumun bir birimi olan aile üzerinde doğrudan gözlemlenmesi olağan olmaktadır. Tarihten beri farklı yapılarda olsa da sürekli var olan aile kurumu günümüzde hâlâ alternatif yaşam biçimlerine rağmen birçok toplumda psikolojik, toplumsal ve ekonomik buhranlara karşı sığınılacak liman olarak görülmektedir. Günümüz toplumsal yaşam biçimlerine bağlı olarak aile kurmanın ve aileyi ayakta tutmanın zorlaştığı bilinmektedir. Özellikle son dönem filmlerinin de etkisiyle insanların kişisel anlam dünyalarının çeşitlenmesi ve farklılaşması iletişimde uzlaşmanın önüne ket vurmaktadır. Bu nedenle İranlı aile yapısını yansıtmaya sebebiyle Ötekinin Babası (Samedî, 2015) filminin aile üzerinde oluşturduğu anlam dünyası incelenerek sosyal yaşamda aile krizine neden olan durumların sinemaya yansımaları üzerine tartışmak çalışmanın amacıdır. Ayrıca aile üyelerinin ortak anlam dünyası oluşturabilmesi ve empati duygusuyla da diğer insanların bir anlam dünyasının olabileceği üzerinde farkındalık yaratması bu çalışmanın bir diğer amacıdır. Dolayısıyla aile kurmanın ve aileyi ayakta tutmanın giderek zorlaştığı günümüz dünyasında ailenin sağlam temellere dayanmasına katkı sağlaması ve ailenin dağılmasına zemin hazırlayan faktörlere ışık tutması açısından bu çalışma önem arz etmektedir. Ötekinin Babası filminde sembolik etkileşim kuramı bağlamında Mead ve Blumer'in kuramları doğrultusunda ele alınmıştır. Film sahnelerindeki göstergeler Charles Sanders Peirce'in gösterge şemasına göre tespit edilmiş olup daha sonra bu görüntülerin anlamsal boyutu Roland Barthes'in ortaya koyduğu düz anlam ve yan anlam kavramlarına göre analiz edilmiştir.

İranlı aile yapısını yansıtmaya sebebiyle çalışmada Ötekinin Babası filmi ele alınmıştır. Dolayısıyla İran sinemasına kısaca değinmekte fayda vardır. Başlangıçta sansürlü ve zorlu süreç geçiren İran sineması günümüz film endüstrisinde kendine has tarzı ve gerçek yaşamdan ele aldığı örneklerle önemli bir yer edinmeyi başarmıştır. Örneğin İran sinemasının önemli yönetmenlerinden olan Abbas Kiyarüstemi'nin 1997 yapımı Kirazın Tadı filmi Altın Palmiye ödülünü almıştır ve Kiyarüstemi, Uluslararası sinema sektöründe önemli bir konuma sahip olmuştur. Nasır Rufe'inin 2011 yapımı Pervaneha (Kelebekler) filmi ise gerçeklik ve doğallığın önemli örneklerindedir. Genel olarak muhafazakâr bir yapıya sahip olan İran toplumunun gerek coğrafi gerekse de kültürel anlamda Türkiye ile olan bağları Ötekinin Babası filminin çalışmada ele alınmasının ana nedenleri arasındadır. İran filmlerini ayrı bir konuma taşıyan gerçek yaşama yakın olayları doğal olarak ele alması ve seyirciyle bütünleşebilmesi çalışmada ele alınmasının bir başka nedenidir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Aile Kavramı

Dünyanın her tarafında insana özgü özelliklere bağlı olarak insanlar üremeye dayalı beraberlik ihtiyacı içinde olmaktadır. Tarihteki ilk beraberlikler de dâhil olmak üzere aile, bu beraberliklere karşılık gelmektedir. Dolayısıyla aile, insanlık tarihinin her devrinde toplumun temel kurumu olmuştur (Doğan, 1991, s. 22). Tarihsel sürecin başından beri var olan aile, kapsadığı üyelerini doğumlarından ölümlerine kadar yaşamın her anında ve alanında kuşatmaktadır. Carle Zimmerman'ın da belirttiği gibi, "beşikten mezara kadar, insanlar ömürlerinin yüzde doksan beşinden fazlasını, aile içerisinde, ailenin etrafında veya aile içinde harcarlar. Aile gittikçe artan, bir ölçüde insanın umumi mahreci olmuştur, halen böyledir ve böyle olmaya devam

etmektedir" (Zimmerman, 1964, s. 127). Son dönemlerde ailenin giderek yok olacağı yönünde görüşler ortaya atılmasına karşı Zimmerman, bu ifadeyle ailenin kuşatan bir toplumsal birim olarak varlığını sürekli koruyacağını vurgulamaktadır.

Zamana ve toplumlara göre ailenin işlevleri ve yapısı değişmekle birlikte tarihten günümüze kadar her zaman ve her toplumda insanların başka insanlarla bir arada yaşamaya ihtiyacı bulunduğu da bir gerçektir. Sevme, sevilme, ait olma, neslin devamını sağlama, yalnızlık korkusu gibi duygular ailenin kurulmasına dayanak olan evrensel duygulardır. Ayrıca insanların doğumlarından itibaren tek başlarına yaşaması mümkün değildir. Aile sayesinde insanlar müşterek şekilde birbirlerine destek olarak dış dünyada yaşamını sürdürürler. Buna bağlı olarak aile, yapısı ve işlevleri dönemsel ve toplumsal şartlara göre değişebilmekle beraber ortak amaç etrafında kan ve evrensel duygularla birbirlerine bağlı olan örgütlü toplumsal birim şeklinde tanımlanmaktadır.

Aile ile ilgili literatür çalışmalarında genel olarak çekirdek ve geniş aile olmak üzere iki temel aile türünden söz edilmektedir. Çekirdek aile; anne, baba ve çocuklardan oluşurken geniş aile ise; ebeveynler ve çocukların yanında büyük anne, büyük baba ve diğer akrabaların aynı çatı altında yaşamasıyla meydana gelmektedir. Geniş aile, çekirdek aile türüne göre sayıca daha fazla üyeden oluşmaktadır (Gittins, 2011, s. 19). Bu iki aile türüyle birlikte ayrıca geleneksel aile yapısından modern çekirdek aile yapısına geçiş sürecinde belli bir süre var olan 'geçiş ailesi' bulunmaktadır (Algan, 2017, s. 23; Ayberk, 2020, s. 12). Vedat Bilgin'e göre; geçiş ailesi ara bir yapı olmanın yanında her iki ailenin özelliklerini kendi bünyesinde barındıran kendine özgü işlev ve özelliklere sahiptir (Bilgin, 1991, s. 44). Geçiş aile yapısı; geçmişe dair dini, kültürel, psikolojik ve sosyolojik kodlarını korumakla beraber yeni yaşamın doğurduğu yeni toplumsal değerleri ve yaşam şekillerini hem kendine uyarlamaya hem de bu yeni yaşam tarzlarına ayak uydurmaya çalışan bir aile türüdür (Özgüven, 2001, s. 27). Türkiye'deki günümüz aileleri incelendiğinde bu ara tiplerin giderek yaygınlaşmaya başladığı gözlemlenmektedir (Tolan, 1991, s. 208).

Aileye yönelik yapılan tanımlamalardan ve sınıflandırmalardan anlaşılmaktadır ki ailenin çok boyutlu bir sisteme sahip olması sebebiyle aile birçok fonksiyona sahiptir (Çağan, 2013, s. 84). Ailenin evrensel bir kurum olması dolayısıyla da birçok toplumda benzer fonksiyonlara sahiptir. Neslin sürdürülmesi, çocukların sosyalleştirilmesi, insanı gerginlikten ve yalnızlıktan kurtarması, biyolojik ve psikolojik tatmin sağlama, bütün olarak ailenin veya üyelerinin ekonomik faaliyetlere katılması ile kültürün nakledilmesi ailenin genel olarak birçok toplumda görülen benzer işlevleri arasındadır (Erkal, 2004, s. 55). Ayrıca aile, insanların sevinçlerinin ve hüznlerinin paylaşıldığı ilk sosyal kurumdur. Aile bireyleri aile içinde sadece kendisi için emek vermez diğer aile bireylerini de hesaba katar. Bu yönüyle aile insanları bencillikten kurtarmaktadır (Erkal, 2011, s. 19).

Genel olarak ailenin önemi ve gerekli olduğu konusunda görüşler olsa da, ailenin gereksiz olduğuna ilişkin görüşler de bulunmaktadır. Sanayileşme ve modernleşmeye bağlı olarak gelişen kurumların ailenin işlevlerini yerine getirebileceği ve dolayısıyla da aileye gerek olmadığı bu tür görüşlerin dayanağıdır. Bu konuda, bazı denemeler görülmüştür. İsrail'de Kibbutz, Çin'de Komün, Rusya'da Kolhoz gibi uygulamalar bu örneklerdendir. Bu kurumlar, üretim potansiyelini artırmak için kendi içlerinde de sosyal bir örgütlenmeye gitmişlerdir. Ama bu örgütlenmeler ailenin tamamen ortadan kalkmasından ziyade yapısal değişikliğe sebep olmuştur. Dolayısıyla sözü geçen bu denemeler ailenin gereksiz olduğunu ispat edebilecek bir özellik ortaya koyamamışlardır (Kongar, 1970, s. 61).

Değişen Dünyada Aile Yapısı

Sanayileşmeyle beraber sosyal hareketliliğin başlaması sonucunda aile kurumu üretimden uzaklaşmış daha çok bir tüketici hâline gelmiştir. Endüstriyle beraber gelişen teknoloji toplumsal yapıyı olumlu ve olumsuz etki etmeye başlamıştır. Teknolojinin gelişmesi aile kurumu üzerinde yıkıcı etki yaratmaya başlamıştır. Bu yıkıcı etkiler özellikle geleneksel ve yeni medya mecralarında daha da görünür hâle gelmiştir. Bu süreçte geleneksel geniş ailede uzmanlığa fazla ihtiyaç duyulmayan bazı görev ve sorumluluklar, modern zamanda uzmanlık gerektiren karmaşık bir duruma sokulmuştur. Bu karmaşık görev ve sorumlulukların üstesinden gelemeyen aile kurumu geleneksel geniş aile yapısındaki bazı temel fonksiyonlarını farklı kurumlara devretmek zorunda kalmıştır (Nirun, 1994, s. 21).

Günümüz ailesinin iki ana dönüşüm geçirdiği belirtilmektedir. Birincisi bazı kurumların oluşmasıyla beraber ailenin bazı temel fonksiyonlarını bu kurumlara devretmesidir. Bir diğeri de aile kurumunun sahip olduğu değer yargılarının dönüşüme uğramasıdır (Sarı, 2014, s. 25-26). Modernleşme ailenin değerlerini değiştirdiği gibi ailenin mahremiyetini de dönüştürmüştür. Modernleşmeyle beraber kreşler, okullar, ofisler, oyun bahçeleri, turistik geziler, kafeler, spor salonları, sinema, tiyatro vb. kamusal alana açık faaliyetler ailenin kendine özgü mahalle, sokak, avlu ve ev gibi mahalle ile sınırlı alanlarını yok etmiştir. Aile bireylerinin zamanlarının büyük kısmını ev dışında geçirmesi, ailevi konuların herkese açık medya mecralarında tartışılması ve konuşulması aile kurumunun özgün ve özel yapısını kamusal kimliğe dönüştürmüştür (Can, 2014, s. 81-82).

Kadının artan ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve ailenin geçimine katkıda bulunması için iş yaşamına giren kadın ekonomik ve sosyo-kültürel bazı kazanımlar elde etmiştir. İş yaşamına girmesi sonucu ekonomik bağımsızlığa ulaşan kadının aile içinde özgüveni artmış ve boş vakitlerini değerlendirmek için imkânlarla kavuşmuştur (Doğan, 2009, s. 52). Modern zamanla beraber aile yapısı ve işlevleri değişmiş, kadının statüsü eskiye kıyasla toplum içinde ve aile içinde güçlenmiş, erkeğin aile reisi olması ortadan kalkmıştır. Bu bağlamda rol dağılımı eşitlikçi bir yapıya bürünmüş, görevler ve sorumluluklar müşterek olmaya başlamıştır (Bayer, 2013, s. 104). Eskiye göre daha demokratik ve eşitlikçi ilişkilere rağmen II. Uluslararası İnsan Hakları Sempozyumu Sonuç Bildirisi'ne göre; günümüzde boşanma oranları ve buna bağlı olarak stres ve şiddet olayları da artış göstermiştir (II. Uluslararası İnsan Hakları Sempozyumu Sonuç Bildirisi, 2019, s. 18).

Günümüz toplum yapısına bakıldığında; tek ebeveynli ailelerin, eşcinsel birlikteliklerin, evlenmeyen kişilerin, yükselen evlenme yaşının, boşanma oranlarının ve evlenmeden beraber yaşayan çiftlerin artış gösterdiği gözlenmektedir. Anlaşılacağı üzere yeni aile türleri geleneksel geniş ailenin işlevlerini kaybederek çözülmesi sonucu oluşan modern çekirdek ailenin bu duruma benzer bir biçimde dağılması ve çözülmesiyle meydana çıkmışlardır. Çekirdek aile yapısının parçalanarak alt türlere ayrılması sonucunda yeni aile tipleri oluşmuştur. Bu durum aile tanımlarının da büyük oranda değişmesine sebebiyet vermiştir. Tüm bu emareler ailenin gelecekte nasıl bir yapıya kavuşacağı ve ne biçimde olacağına yönelik tahminlerde bulunmanın zor olduğunu göstermektedir. Taşıyıcı annelik, tüp bebek ve gen teknolojilerinde gelişmeler aile ve ailenin gelecekteki yapısı üzerinde etkili faktörler olacaktır. Çekirdek aile yapısının parçalanması veya çözülmesi haricinde "aile" kavramının tartışmaya açık hale geleceğine yönelik öngörülerde bulunmak mümkündür (Aslantürk & Amman, 2001, s. 294; Yıldırım, 2013, s. 78).

Sonuç olarak Kongar; yeni aile modelinin 'çözülen aile' kavramıyla açıklamanın uygun olduğunu belirtmiştir. Çünkü yeni aile modelinde geleneksel aileden beklenen roller ve alışılmış bir aile izleniminin bulunması mümkün olmayabilir. Sanayileşen toplumlarda çözülmeye

başlanan aile kurumunda yalnızca eşler arasındaki ilişkiler zayıf bir biçimde kendini göstermektedir (Kongar, 1996, s. 23-24). Giderek artan boşanmalar da sosyal çözümlerin birer göstergesi olarak kabul edilmektedir (Erkal, 2011, s. 18). Aile yapısı da toplumsal yaşamdaki değişimlerle beraber bazı değişimler ve dönüşümler geçirmiştir. Özellikle kentleşme ve sanayileşme sonucunda meydana çıkan ve ivme kazanan çekirdek aile yapısında yeni yaşam tarzlarıyla birlikte farklılıklar meydana çıkmış ve alternatif yaşam şekilleri olarak isimlendirilen yeni aile tipleri ortaya çıkmıştır (Sezal, 2003, s. 143). Yapısı ve işlevleri sürekli değişime uğrasa da aile kurma, her toplumda ve her dönemde insanların karakteristik özelliklerinden en önemlisi olmuştur (Şahinkaya, 1996). Bu nedenle insanlar genellikle hayatları boyunca bir ailenin üyesi olarak yaşamını devam ettirmektedir. Evlilik olayı da yeni bir ailenin oluşmasını temsil etmektedir (Akın, 2019, s. 10).

İranlı Aile Yapısı

Şia mezhebine dayalı olduğu için dünyadaki Müslümanların genelini temsil eden “Sünni” mezhep geleneğinden farklı olan İran toplumu, altmışlı yıllardan itibaren yeniden oluşum sürecine girmiştir. Geniş aileden çekirdek aileye doğru kayan aile yapısı beraberinde aile içi ilişkiler ve çocuk eğitimi bakımından farklı sonuçlar getirmektedir (Bayram, 2006, s. 5). Ailenin toplumun en önemli kurumlarından birisi kabul edildiği İran’da aile, yapısını büyük oranda dini değerlerden almaktadır. Anayasada da aile kurumunun önemine değinilmiştir. Bu yasanın 10. maddesinde, yasaların aile kurumunun oluşmasını kolaylaştıracağı, ailenin kutsal olduğu ve İslami değer ve hukuka bağlı aile ilişkilerinin kurulması yönünde olmasına vurgu yapılmıştır (Hatemi, 1980).

Aile kurumu, İran İslam Cumhuriyeti Anayasa’sına göre aile kurumunun bir okul gibi ele alınmasına karşın kadının, İslami değerlere bağlı bireyler yetiştirmek için yüce ve kutsal annelik görevini tekrar üstlenmekle, sosyal yaşamın aktif alanlarında erkeklerin mücadele yolunda arkasındaki güç olarak düşünülür. Ailedeki rolü bağlamında kadın İslami bakımdan üstün bir saygınlığa sahip olarak kabul edilir (Bayram, 2006, s. 5). Anayasanın “Başlangıç” bölümünde yer alan bu ifade kadının “Yüce analık” vazifesine dikkat çekip İslam’ın onu emperyalizme hizmet eden tüketim nesnesi olmaktan koruyacağına işaret etmektedir. Toplumsal yaşam içerisinde erkeği aktif, kadın pasif gösteren anlayışın aksine kadın ve erkeği yaşamsal mücadele içerisinde birbirlerini tamamlayan yol arkadaşlığına dikkat çekilmektedir.

Toplumsal cinsiyet anlamında son dönemlerde önemli gelişmeler kaydeden İran toplumunda kadın ve erkek sosyal haklar yönünden daha eşitlikçi bir yapıya kavuşmuştur. Sosyal haklar yönünden eşitlikçi davranmaya başlayan İran toplumu kadın ve erkeğin fitratlarına bağlı olarak toplumsal yaşamda onlardan farklı davranış sergilemeleri beklenmektedir. Bu farklılıkta İslami değerler referans alınmaktadır. Buna bağlı olarak erkek ve kız çocukları ergenlik çağına kadar aynı ortamlarda beraber oyun oynayabilirler. İslam fıkhı referans alınarak yapılan bu uygulama çocukların ergenlik yaşına basmasının ardından erkek çocukları babasının kontrolüne girerken kız çocukları da annelerinin kontrolüne girmektedir. Erkek çocuk babasıyla beraber dini ve toplumsal değerleri uygulayarak öğrenme sürecine girer. Bu kapsamda babasıyla beraber camiye gider ve erkek meclislerine katılır (Öznel, 1991, s. 246-250). İran’da İslam hükümlerine bağlı olarak cinselliğin evlilik ile sınırlı olması nedeniyle gençler erken yaşlarda evlenmeye teşvik edilmektedirler. İran toplumundaki anlayışa göre; evlenmek ve aile kurmak, Allah’ın emirlerinin yerine getirilmesinin bir göstergesidir. Evlilik teşvik edilerek desteklenirken, bekârlık ise hoş görülmemektedir. Bu anlayış ailenin İslam dinindeki birleştirici rolüyle ilgilidir. Bu bağlamda evlilik konusunda bilinçli nesiller yetiştirmek amacıyla çok sayıda faaliyetler düzenlenmektedir. Devlet aile kurumunu teşvik etmek ve yaygınlaştırmak için imkânı olmayıp evlenmek isteyen gençlere borç kaynağı sağlamaktadır (Bayram, 2006, s. 125).

İran halkı son dönemlerde toplum kalkınmasında eğitimin ne kadar çok önemli olduğunu artık kavramıştır. Aileler erkek veya kız olsun çocuklarının eğitim faaliyetlerini sınırlandırmadan tüm olanakları değerlendirmektedir (Adelkah, 2001, s. 151). İran'da aile büyükleri çocukların büyütülmesi sürecinde önemli görevler üstlenmektedir. Özellikle iş yaşamına katılan ebeveynlere çocuk bakımı konusunda erkek veya kadının annesi bu görevi üstlenmektedir. Bu durum geniş aile yapısının tipik özelliklerindedir (Bayram, 2006, s. 108-109).

Genel olarak; evlenme yaşı, çok eşlilik, boşanma hakkı, çocuğun velayeti, kadınların çalışması gibi konularda düzenlemeler getiren Aileyi Koruma Yasa'sıyla aile kurumu güçlendirilmeye çalışılmıştır. Altmışlı yıllara dayanan köklü değişimlere bağlı olarak da İran önemli değişimler yaşamıştır.

Ötekileştirme

Kuşkusuz tarih boyunca farklılığı dışlayan veya tam aksini benimseyen anlayışlar sürekli var olmuştur. Kişinin sahip olduğu farklılıklara olumsuz anlamlar yüklenerek bunların birer tehdit unsuru olarak görülmesi sonucunda ötekileştirme süreci ortaya çıkmaktadır. Ötekileştirme 'Ben ve biz' in dışında kalanlara olumsuz anlamlar yüklenmesini ve değersizleştirilmesini içermektedir. Buna karşı 'Ben ve biz' yüceltilmektedir. Ötekileştirme sadece egemen grup tarafından değil aynı zamanda egemen olmayan grup tarafından da yapılabilmektedir. Böylelikle ötekileştirme zıt kutuplar arasında kendini inşa eder (Özensel, 2020, s. 370-371).

Gündelik yaşamda insanlar genellikle kendilerini bir öteki ile kıyaslamaktadırlar (Bourse, 2009, s. 99). Bu nedenle de insanların öteki ile sürdürdükleri ilişkileri sürekli bir inşa halindedir (Chambers, 2005, s. 24). İster kişiler arasında olsun isterse de toplumlar arasında olsun meydana çıkan çatışmalar genellikle ayrışmalara neden olmaktadır. Öteki bakımından da bu çatışmanın sorumluluklarını almak kaçınılmaz olmaktadır. Çatışma neticesinde oluşan ayrılıklar da ötekileştirmeye neden olmaktadır (Özalp, 2014, s. 233). Yapılan bu çalışmada sıklıkla karşılaşılan "öteki" ve "ötekileştirme" kavramlarının açıklanmasında fayda bulunmaktadır. Öteki kavramı Türk Dil Kurumu'na göre "Mevcut kültürün içinde dışlanmış olan" anlamına gelirken (<https://sozluk.gov.tr>, 2022), grup üyesinden birinin "öteki" olarak nitelendiren söz ve eylemler "ötekileştirme" olarak tanımlanır (Ritzer & Stepnisky, 2014, s. 475-476). Günlük hayatta insanların kendilerini veya grup üyelerinden bir kısmını yüceltmesi sonucunda doğal olarak bir "öteki" meydana gelmektedir.

Çalışmada ele alınan Ötekinin Babası filminde Şahap, babası başta olmak üzere çevresi tarafından dışlanmaktadır ve genellikle öteki şeklinde görülmektedir. Şahap'ın babası onu ötekileştirmede iddia etse de Şahap'ın kardeşleri Areş ve Arvend'i yüceltmesi doğal olarak ötekileştirilmeyi göstermektedir. Ayrıca Şahap'ın konuşamamasından dolayı ondan utanılması, faili meçhul kazaların müsebbibi olarak görülmesi, aptal olarak algılanması ve toplum içine çıkarılmaması gibi davranışlar onun ötekileştirildiğini göstermektedir. Bir tarafta Şahap babası başta olmak üzere yakın çevresi tarafından ötekileştirilirken aynı zaman da Şahap da babası başta olmak üzere bazı kişileri 'öteki' olarak görmektedir.

YÖNTEM

Toplumu, kişilerarası bir iletişim ağı ve insan doğasını da bu iletişimin ortaya çıkışı şeklinde gören Adam Smith, David Hume, Adam Ferguson, Francis Hutchinson gibi bilim insanları sembolik etkileşimin temellerini atmışlardır. Bu bilim insanları iletişim, alışkanlık, taklit, gelenek ve sempati sonucunda insan davranışlarının oluştuğunu savunmuşlardır. İnsanın ve toplumun doğası konusundaki bu ana düşünceler Amerikan pragmatik filozofları John Dewey, William James ve George Herbert Mead'in düşüncelerine de yansımıştır. James insanların diğer insanlara tepki gösteren kişiler kadar farklı benliklere sahip olduğunu savunmaktadır (Şenol,

1994, s. 34). Ayrıca Herbert Mead ve öğrencisi Herbert Blumer bu yaklaşımı sosyolojiye taşıyan düşünürlerin başında gelmektedir (Kasapoğlu, 2012, s. 5).

Mead, sosyal deneyimleri anlamak adına sosyal dünyaya önem verilmesi gerektiğini vurgulayarak sosyal bir grup olmadan düşünebilmenin ve bilinçli bireyin mantıksal anlamda imkânsız olduğunu savunur. Sosyal grup ona göre ilk sırada gelmektedir. Ona göre bilinç ve zihinsel gelişim ancak sosyal grupların içerisinde sağlanmaktadır. Jest, edim ve sembol kavramlarını açıklama noktasında davranışçı kuramcılara yakınlaşmaktadır. Mead'e göre davranış sadece bir kişiyi kapsarken toplumsal davranış ise en az iki kişiyi kapsamaktadır (Ritzer & Stepnisky, 2014, s. 340-341).

Mead'in öğrencisi Blumer'in sembolik etkileşim bakış açısında anlam, dilin anlamını tartışmak için araçlar ve düşünme olmak üzere üç temel ilke bulunmaktadır. Sembolik etkileşim kuramı, insan davranışlarının odağı olarak anlam ilkesini görmektedir. Dil, semboller aracılığıyla insanlara anlam kazandırmanın yanında insanların toplumsal ilişkilerini hayvanlarınkinden farklı kılmaktadır. İnsanlar, sembollere anlam yüklemekte ve bu anlamları dil kanalıyla ifade etmektedir. Sonuç olarak iletişimin temelini semboller oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, semboller her çeşit iletişim eyleminin gerçekleşmesi için olmazsa olmaz unsurlardır. Sembolik etkileşim bakış açısındaki son ilke olan düşünme, kişilerin sembollere ait yorumlamasını şekillendirmektedir (Erdem, 2019, s. 143). Blumer'e göre sembolik etkileşim üç ana önermeye dayanmaktadır: (i) İnsanlar, nesnelere tarafından kendilerine önerilen anlamlara göre tutum geliştirmektedirler. (ii) Anlamlar bunların etkileşiminden çıkarılmıştır. (iii) Anlamlar yorumlama sürecine bağlı olarak değişmektedir. İnsanlar, nesnelere, olaylar ve koşullar içsel bir anlam barındırmaktadır. Bu unsurlara insanlar etkileşimleri kanalıyla anlamlar atfetmektedir. İnsanlar kendi yaşamındaki deneyimlerine bağlı olarak anlamlar oluşturmaktadır ve bu anlamlar rastgele oluşmazlar. Bu anlamda sembolik etkileşim, eylemlerin yorumlanmasına dayanan bir süreç olup kişiden kişiye farklı şekillerde oluşmaktadır (Aksana v.d.'nden Akt. Erdem, 2019, s. 143). Özetle Blumer'e göre, insanlar öncelikle karşıdaki kişinin davranışlarını yorumlar ve daha sonra eyleme karar verirler. Ona göre, insanlar eyleme geçmeden önce yorumlama süreci geçirirler. Semboller ve işaretler bu yorumlama ve anlamlandırma süreci içerisinde önem kazanmaktadır. Bu nedenle bu kurama sembolik etkileşim kuramı denilmektedir (Kasapoğlu, 2012, s. 5). Örneklendirmek gerekirse; bir video oynatıcı, bir öğretim görevlisi için eğitimi destekleyen videoların kullanılmasına olanak sağlayan bir eğitim aracı olarak görülmektedir. Evli bir çift için ise bu video oynatıcı ailece belirledikleri filmleri izlemeye yarayan eğlence kaynağı olarak tanımlanır. Benzer bir şekilde bir ürünün tanıtımını yaparak ürünü pazarlamaya çalışan biri için ise satış kanalı olarak tanımlanacaktır.

Sembolik etkileşim kuramı temel olarak şu varsayımlara dayanmaktadır:

*İnsanlar kendileri tarafından anlam yüklenen davranışlarda bulunurlar. Dolayısıyla davranışa atfedilen anlam önemlidir. Davranışın meydana çıkmasındaki nedenler ve davranışa yüklenen anlam davranışın kendisinden daha önemlidir.

*Kişilerin sosyal etkileşimleri davranışa yüklenen anlamda etkili olmaktadır ve insanların davranışları toplumdaki diğer insanlarla girdikleri sosyal etkileşimden kaynaklanır.

*İnsanlar doğuştan sosyalliği öğrenmez, tüm davranışları sosyal yaşantı sonucu öğrenir. Zaman içerisinde mesajları alır ve bu mesajları yorumlayarak içselleştirmeye başlarlar ve ulaştıkları sonuca bağlı olarak da davranışlarını değiştirirler (www.mabasar.com, 2022; Kasapoğlu, 2012, s. 4).

Sembolik etkileşim kuramcılarının göre bir şeye yüklenen anlam bir başka deyişle semboller bireyler arası ilişkiler sonucunda oluşmaktadır. Toplum içerisinde iletişimi sağlaması sebebiyle

jestler, mimikler, dil, nesnelere, sözcükler ve davranışlar sembolik etkileşimciler açısından çok önemli sembollerdir (Bozkurt, 2009, s. 42). Semboller, toplumsal eylemlere bağlı olarak ortaya çıkar ve eylemleri tamamlama işlevi görmektedir. Başka davranışlar için öngörücü niteliğinde olan sembollere başkalarına olduğu gibi insan kendisine de cevap vermektedir. Bu semboller sonradan oluşacak davranışı öngördüğünden dolayı davranışlar henüz gerçekleşmeden önce eylemleri ayarlamak için bir temel teşkil etmektedir. Bu nedenle semboller için bir eylem planı gerekmektedir. Bu bağlamda onlar bir anlam içerirler, davranışlara yönelik ipuçları sunarlar ve davranışları biçimlendirirler (Stryker, 1959, s. 114).

Kısaca sembolik etkileşimcilik kuramı, "Anlamların etkileşim yoluyla şekillenmesini inceleyen, yakın gözlemler ve içten tanıma aracılığıyla gündelik yaşamın anlamlarını analiz etmek ve bu analizlerden hareketle insan etkileşiminin temel biçimleriyle ilgili bir anlam geliştirmektir" biçiminde tanımlanmaktadır (Marshall, 2005, s. 647). Bu varsayımın dayanağı olan anlam kazanma süreci çalışmada yer almaktadır.

Aile üzerinde çalışmalar yapan sembolik etkileşimciler, insanların gerek toplumsal yaşamda gerekse de aile içindeki ilişkileri onların anlam dünyaları tarafından biçimlendirildiğini savunmaktadırlar. Sinema filmleri de birer anlam üretme aracı olduklarına göre bu filmlerin nasıl bir anlam oluşturdukları ve aile üzerinde nasıl bir etki yarattıkları problem teşkil ederek araştırılma ihtiyacını doğurmuştur. Dolayısıyla Ötekinin Babası filminde Mead ve Blumer'in kuramları doğrultusunda sembolik etkileşim kuramı bağlamında aile kavramı ele alınmıştır. Film sahnelerindeki göstergeler Peirce'in gösterge şemasına göre tespit edilmiş olup daha sonra bu görüntülerin anlamsal boyutu Barthes'in ortaya koyduğu düz anlam ve yan anlam kavramlarına göre analiz edilmiştir.

Bu bağlamda çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

- 1) Eylemlere yüklenen anlamlar aile ilişkilerini nasıl biçimlendirmektedir?
- 2) 'Ötekinin Babası' filminde aile ilişkilerinin biçimlenmesinin örnekleri nasıl temsil edilmektedir?

Göstergebilim, eski Yunancada 'semeion' kelimesine dayanmaktadır, İngilizcede 'semiotics' Fransızca'da ise 'semiologie' kelimelerine karşılık gelmektedir (Akerson, 2019, s. 49). İlk başlarda dilleri inceleyen göstergebilim 20. yüzyılda sinemayla ilişkilendirilerek bir bilim olmaya başlar. Böylece sinemayı da inceleme alanına alır (Büker, 2010, s. 13). Kelimelerin kendi aralarında oluşturdukları bağlantı, iletişimi sağlayan dili oluşturmaktadır. Bu kelimeler birer gösterge olmaktadır, çünkü gösterge kendi dışındaki bir şeyin yerine geçebilen çeşitli olgulardır (Rifat, 2009, s. 11). Göstergeleri neyin oluşturduğunu, onları hangi yaşların yönettiğini göstermek göstergebilim tarafından yapılmaktadır (Wollen, 2004, s. 111). Göstergebilimin önemli temsilcilerinden bir olan Barthes'e göre düz anlam ve yan anlam olmak üzere iki düzey anlamlandırma bulunmaktadır. Düz anlam gösteren ile gösterilen arasındaki bağlantıya değinerek gösterenin herkesçe bilinen anlamını ifade etmektedir. Yan anlam ise öznellik içerir, gösterenin kültürel birikimine duygularına göre şekillenmektedir (Fiske, 2014, s. 181-189). Sinemada göstergebilim üzerine çalışmalar yapan bir başka isim Christian Metz'dir. O, sinema dili ile sözlü dilin birbirinden ne derece farklı olduğunu sorgulamaktadır. Metz'e göre sinemada anlamı oluşturan faktörler doğal dünyadan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle de görüntü aynı zamanda hem gösteren hem de gösterilendir (Metz'den Akt. Büker, 2012, s. 41). Charles Sanders Peirce, göstergebilimin tarihi yönünden oldukça önemli bir kişidir. Çünkü gösterge kavramının etrafındaki kavramları da işin içine dâhil edip ayrıntılı ayrımlar yapmıştır. Ayrıca göstergeleri, yorumlayanı ve nesneyi çeşitlerine göre ayırmaktadır (Özmkas, 2009, s. 43).

BULGULAR

Görsel 1. Ötekinin Babası (پدر آن دیگری) Film Afışı

Kaynak: http://www.yenikaynak.com/thumb_/180x260-1/wp-content/uploads/2017/09/otekinin-babasi-740-1.jpg Erişim Tarihi: 26.06.2022

Filmin Adı: Ötekinin Babası (پدر آن دیگری)

Yönetmeni: Yedullah Samedi

Yapım Yılı: 2015

Konusu: Şahap; kendisinden birkaç yaş büyük kardeşi Areş, yeni doğan kardeşi Arvend, babası Nasır (Hüseyin YARİ) ve annesi Meryem (Hengameh GAZIANİ) ile beraber yaşayan altı yaşında olduğu hâlde henüz konuşamayan bir çocuktur. Şahap'ın bu durumu beraberinde aile ilişkileri başta olmak üzere bazı sorunlara yol açmaktadır. Şahap'ın babası sadece büyük oğluyla ilgilenmektedir. Herkes Şahap'ın aptal bir çocuk olduğunu düşünmektedir fakat annesi ona destek vermekte ve onunla ilgilenmektedir. Onları ziyarete gelen anneannenin Şahap'a karşı ilgisi sayesinde her şey değişmeye başlar. Daha sonra Şahap'ın kendisini dışlayan babasından intikam almak için aslında konuşmak istemediği anlaşılır ve Şahap daha sonra konuşmaya başlar. Film Şahap'ın ailesiyle olan etkileşimini konu edinmektedir.

Filmde Nasır ve Nasrullah (Ekber ABDİ) kardeşler ve her ikisi de ayrı evlerde yaşamaktadır. Her ne kadar şekil itibarıyla çekirdek aile yapısı gibi görünse de aralarındaki etkileşim ve aile içi roller bakımından geleneksel geniş ailenin özelliklerini taşımaktadırlar. Çünkü ailece sık sık bir arada bulunacak faaliyetlerde bulunurlar ve aile içinde yaşa ve cinsiyete dayalı hiyerarşik bir yapı bulunmaktadır.

Çocuğuna saf, aptal demeleri senin için sorun değil öyle mi?

Görsel 2. Şahap'ın Annesinin Babasına Şahap'la Dalga Geçtiğini Anlattığı Sahne

Kaynak: (Samed, 2015), 05:16

Filmde ailenin ve aile içi ilişkilerin Şahap üzerindeki etkilerini anlatan birçok sahne bulunmaktadır. Bu sahnelerden birinde Şahap'ın annesi, babası ve kardeşi salonda yemek yemektirler. Şahap ise odada tek başına yemek yemektir. Diğer çocukların Şahap ile dalga geçtiklerini annesi babasına anlatmaktadır. Şahap o esnada onları dinlemek için dikkat kesilmektedir. Babası çocukların aslında haklı olduklarını düşünmektedir. Büyük kardeşi Areş de onun diğer insanların her istediğini yaptığı ama kendi istedikleri şeyi (konuşması) yapmadığı için gerçekten aptal olduğunu ve bu nedenle sokakta onunla beraber yürümekten utandığını söyler. Şahap'ın annesi onların bu tutumuna karşı çıkmaktadır. Eşinden çocuklar arasında ayırım yapmamasını ister. Sahnenin devamında Areş odasına girer defterinin üzerine mürekkebin döküldüğünü görür. Areş ve babası bunu Şahap'ın yaptığını düşünür ama anne Şahap'ın hiç odadan çıkmadığını dolayısıyla onun yapmadığını söyler.

Sahnenin içerdiği anlam bağlamında öne çıkan görüntülerin göstergebilimsel tablosu aşağıdaki gibidir;

Tablo 1. Gösterge, Gösteren ve Gösterilen Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Salon	Yemek yenilen yer	Ailece birlikte olma
Çocuk	Aile üyesi	Dışlanmışlık

Evin bir bölümü olan salon düz anlam itibarıyla yemek yenilen ve televizyon izlenen yer anlamını kazanırken ayrıca aile üyelerini bir araya getiren ve aile olma bilincini kazandıran yer olarak yan anlam kazanmıştır. Şahap dışında diğer aile üyeleri salonda beraber yemek yerler fakat ailenin asli üyelerinden olan Şahap'ın o esnada başka odada bulunması ile aile içinde ötekileştirilen ve dışlanan kişi anlamını taşımaktadır.

Filmin başından beri her koşulda çocuğuna sahip çıkan ve onunla ilgilenen yüce analık rolü dikkat çekmektedir. Filmin bu sahnesinde ve diğer birçok sahnelerinde aynı olaya annenin ve diğerlerinin farklı anlamlar yüklediği açık bir şekilde görülmektedir. Diğer insanların kendi çocuğuyla dalga geçmesi onun için üzücü anlamı taşıırken, baba ve büyük kardeş Areş için ise kendilerini utandıran bir durum olarak görülmektedir. Derslerinde başarılı olan büyük çocuk

Areş baba için gurur kaynağı anlamını taşıırken konuşmayı henüz beceremediği için Şahap utanç kaynağı olarak görülmektedir. Annenin anlam dünyasında ise tüm çocuklar ilgilenilmesi ve şefkat gösterilmesi gereken armağan olarak yer almaktadır.

Sahnenin devamında defterin üzerine mürekkebin dökülmesinden Areş ve babasının Şahap'ı sorumlu tutması dikkat çekicidir. Çünkü onların anlam dünyasında Şahap'ın konuşmaması aptal olduğu, aptal olması da her aksiliğin sorumlusu anlamına gelmektedir. Anne ise bu durumun mantıklı tarafının olmadığını düşünmektedir.

Al işte Nasır. Bu da üniversite mezunu eşin, bu da saygısı.

Görsel 3. Avluda Geniş Ailece Sohbet Etme Sahnesi

Kaynak: (Samed, 2015), 10:09

Filmde bahsi geçen aileler yapı bakımından çekirdek aile gibi görünse de işlev ve ilişki örüntüleri bakımından geniş aile özelliklerini içermektedir. Babaannenin iki katlı evinde aile üyeleri evin avlusunda zaman zaman toplanmaktadır. Aile üyelerinden bir kısmının avluda toplandığı sahnelerin birinde Şahap evin yukarı balkonunda oyun oynamaktadır. Anne ve babası babaannesiyile konuşmaktadır. Babaanne gelini Meryem'e Şahap'ı zamanında doktora götürmediğinden dolayı kendi sözüne itaat etmediğini söyler. Şahap'ın annesi de kayınvalidesine onu zamanında doktora götürdüğünü ve başka iyi bir doktor varsa ismini söylemesini söyler. Kayınvalide bunun üzerine oğluna dönerek "Al işte Nasır. Bu üniversite mezunu eşin, bu da saygısı" sözleriyle karşılık verir. Sahnenin devamında Şahap'ın annesi kayınvalidesine "büyüksünüz diye istediğiniz gibi konuşabileceğinizi mi sandınız?" diye karşılık verir. Ayrıca; çocuğuyla ilgilenmek için eğitimini ve işini bıraktığını ifade eder.

Sahnenin içerdiği anlam bağlamında öne çıkan görüntülerin göstergibilimsel tablosu aşağıdaki gibidir;

Tablo 2. Gösterge, Gösteren ve Gösterilen Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Baston	Destek aracı	Otoriterlik

Evin avlusunda ailece oturulmaktadır ve ailenin en yaşlı üyesinin elinde baston bulunmaktadır. Her ne kadar yaşlı olması sebebiyle ayakta durmasına ve yürütmesine yardım eden araç anlamına gelse de baston yan anlam itibarıyla otoritenin sembolü anlamını taşımaktadır.

Meryem'in kayınvalidesine cevap vermesi kayınvalidesi tarafından saygısızlık olarak algılanmıştır. Dikkat çeken nokta ise kendisine göre saygısızlık olarak kabul edilen bu tepkiyi üniversite okumaya başlamasıdır. Cümlelerden doğrudan bu anlamı çıkarmak zor olsa da bu anlamı onun jest ve mimiklerinden anlamak mümkündür. Çünkü kayınvalidenin jestleri ve mimikleri dil ile ifade ettiği kelimelerle birleşerek anlamlı birer sembol hâline dönüşmüştür. Meryem'e göre yaşlı olmak her türlü eylemde veya sözde bulunmak anlamına gelmemektedir. Fakat kayınvalidenin sözlerinden ve jestlerinden bu anlama geleceği mesajı bulunmaktadır.

'Miyav' de, 'baba', 'su'...

Görsel 4. Nasır'ın Şahap'a Konuşma Pratiği Yaptırdığı Sahne

Kaynak: (Samedî, 2015), 47:30

Meryem ve Nasır çocuklarına karşı gösterdikleri tutumlar ile ilgili birçok sahnede tartışmaktadır. Meryem genellikle Nasır'a çocukları arasında ayrımcılık yaptığını ve Şahap ile yeterince ilgilenmediğini anlatmaktadır. Bu tartışmalarından birinin üzerine Nasır, oğlu Şahap ile konuşma pratiği yapar. Bazı sesleri çıkararak Şahap'tan onları tekrar etmesini ister. Onları izleyen Şahap'ın küçük kardeşi Arvend babasının çıkardığı sesleri tekrar eder. Nasır, Arvend'e iltifatlar eder ve gülümser. Şahap ise konuşmaz. Nasır sinirlenir.

Sahnenin içerdiği anlam bağlamında öne çıkan görüntülerin göstergebilimsel tablosu aşağıdaki gibidir;

Tablo 3. Gösterge, Gösteren ve Gösterilen Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Baba	Çocuğuyla konuşma egzersizi yapma, İlgili baba	Tahammülsüzlük, Kızgınlık

Görüldüğü üzere Nasır ilgili babalık rolüyle çocuğuyla ilgilenerek açık davranış göstermektedir fakat babanın jest ve mimikleri Meed'in 'jestlerin konuşması' tabiriyle başka anlamlar taşıyarak

örtük davranışa dönüşmüştür (Erdem, 2019, s. 145). Dolayısıyla Şahap'ın babası onunla konuşma egzersizi yaparak ilgili baba gibi görünse de onun ses tonu, jest ve mimikleri ise bu durumun aksi anlamına gelen yan anlamlar yüklemektedir. Onun ses tonu, jest ve mimikleri duruma tahammülsüzlük ve öfke anlamını yüklemektedir. Bu sahnede dikkat edilmesi gereken nokta jestlerin oluşturduğu anlamdır. Çünkü Nasır her ne kadar Şahap ile ilgileniyor gibi görünse de jestleri bunun aksini söylemektedir. Şahap'a karşı tahammülsüz bir ses tonuyla konuşurken aynı anda küçük çocuk Arvend'in tepkilerine gülümseyerek iltifatlar etmektedir. Nasır'ın jest ve mimiklerinin oluşturduğu anlamı Şahap kendi süzgecinden geçirerek eylemde bulunmaktadır.

Görsel 5. Meryem'in Firişte ve Erkek Arkadaşını Kaldıkları Yerde Yakalama Sahnesi

Kaynak: (Samedî, 2015), 55:56

Firişte (Banafsheh SAMEDİ), Şahap'ın amcasının kızıdır. Hâkim olan aile değerlerinden farklı bir yaşam biçimine sahip olarak henüz evlenmeden görüştüğü erkek arkadaşı bulunmaktadır. Firişte birçok sahnede Şahap'ı parkta gezmeye götürme bahanesiyle ailesinden gizli bir şekilde erkek arkadaş Ramin (Saeed KARİMİ) ile buluşmaktadır. Bir seferinde Şahap'ın parka gitmek istememesi üzerine Firişte tek başına evden ayrılarak Ramin ile buluşmaya gider ve bir süre eve geri dönmez. Aile içinde herkes endişelenmeye başlar. Bunun üzerine Şahap ve annesi Firişte'yi aramak üzere evden çıkar. Firişte ile erkek arkadaşı Ramin'i gizli bir odada bulurlar. Firişte ile erkek arkadaşı Ramin üzgün ve endişeli bir şekilde beklemektedir. Firişte yengesine yalnız gelip gelmediğini sorar. Yengesi sadece Şahap ile geldiğini baş işaretiyle ifade edince Firişte, endişeli ve ağlamaklı bir şekilde "Ben ne yapacağım yenge?" der. Yengesi Meryem eve gitmeleri gerektiğini söyler. Firişte, babasının yüzüne bakmaya utandığını söyler. Ramin, Meryem'e Firişte ile evlenmek istediğini söyler. Meryem, "erkeksen gelirsin..." cevabını verir ve Firişte ile oradan ayrılırlar. Ramin'in arkadaşı dükkân sahibi adam onun yanına gelerek erkek adamın mert olduğunu ve evlenmek için evlerine gitmesi gerektiğini söyler.

Sahnenin içerdiği anlam bağlamında öne çıkan görüntülerin göstergibilimsel tablosu aşağıdaki gibidir;

Tablo 4. Gösterge, Gösteren ve Gösterilen Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Kadın	Gözyaşı	Pişmanlık ve suçluluk
Adam	Korku	Suçüstü yakalanma
Sehpa	Yiyecek içecek sofrası	Eğlence

Sahnede Şahap'ın annesi Firişte'yi ve onun erkek arkadaşı Ramin'i gizli bir odada görmektedir. Görünen anlam itibariyle evli olmayan bir erkek ve bir kadının beraber bir sofrada yemek yemesidir. Firişte'nin gözünün yaşlı olması onun pişman olduğunu ve suçluluk duyduğunu gösterirken Ramin'in de korku içinde olması suçüstü yakalanmışlığı göstermektedir.

İran sinemasında cinsellik barındıran içeriklere yer verilmemektedir fakat sahnede Firişte ve erkek arkadaşının jest ve mimiklerinden yaşadıkları hakkında bilgi sahibi olabilmek mümkündür. Burada jest ve mimiklerin anlam kazanan bir sembol hâline dönüştüğü görülmektedir. Tüm bu sembollerden İranlı aile yapısında ve toplum değerlerinde evlilik dışı cinsel ilişkinin ne derece olumsuz karşılandığı anlaşılmaktadır. Utanç veren bir leke olarak algılanan bu olayların ancak evlilik olayı ile temizlenebileceğine inanılmaktadır. Erkekliğe yüklenen anlam da dikkat çekicidir. Çünkü erkekliğe hatasını düzeltme, cesaretli ve doğru olmak gibi anlamlar yüklenilmiştir.

Görsel 6. Şahap'ın Misafir Olduğu Yaşlı Çiftin Evinde Suyla Oyun Oynadığı Sahne

Kaynak: (Samedî, 2015), 1:16:53

Ailesi Şahap'ın konuşma tedavisi için onu zaman zaman hastaneye götürmektedir. Sahnelerin birinde anne ve babası onu hastaneye götürmektedir. Doktor tedavi için Şahap'ın mutlaka kliniğe yatması gerektiğini söyler. Bunun üzerine Şahap korkarak anne ve babasının yanından kaçar. Şahap'ı sokakta tek başına ağlarken gören yaşlı bir kadın onu evine götürür. Yaşlı kadın ve eşi Şahap ile ilgilenir, ona şefkat gösterir ve onunla oyun oynar.

Sahnenin içerdiği anlam bağlamında öne çıkan görüntülerin göstergibilimsel tablosu aşağıdaki gibidir;

Tablo 5. Gösterge, Gösteren ve Gösterilen Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Su hortumu	Sulama	Oyun aracı
Çocuk	Gülümseme	Eğlenme

Sulama ve yıkama aracı olarak kullanılan hortum Şahap'ın eylemiyle bir eğlence aracına dönüşmüştür. Şahap'ın eğlendiği de onun gülümsemesinden anlaşılmaktadır. Bu sahne Şahap'ın kendisiyle olumlu etkileşimler gerçekleştirildiği zaman kendisinin de olumlu davranışlarda bulunabileceğini göstermektedir. İnsan eylemlerinin davranışçı kuramlarının aksine basit bir etki tepki etkileşimden ibaret olmadığı, bu etki ve tepki süreci içerisinde anlamlandırma sürecinin de bulunduğu anlaşılmaktadır.

Görsel 7. Şahap'ın Bulunduğu Sahne

Kaynak: (Samedî, 2015), 1:18:17

Şahap evlerinde kaldığı yaşlı çift ile beraber sokakta bisiklet ile gezerken ailesinin polisler ile beraber onu aradıklarını görür. Şahap birden duraksar. Anne ve babası da onu görür ve onun yanına gider. Annesi Şahap'a sarılır, babası da sarılmak ister ama Şahap hızlıca yaşlı çiftin yanına gider ve onlarla vedalaşır. Şahap arabayla kendi evine giderken arabanın arka camından ağlayarak el sallar.

Sahnenin içerdiği anlam bağlamında öne çıkan görüntülerin göstergebilimsel tablosu aşağıdaki gibidir;

Tablo 6. Gösterge, Gösteren ve Gösterilen Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
El sallama	Vedalaşma, ayrılık	Üzülme

Şahap'ın misafir olarak kaldığı yaşlı çiftin evinden ayrılırken el sallama eylemi esas anlamıyla bir vedalaşmayı temsil etmektedir. Fakat üzgün bir ifade ise ayrıldığı kişilerin yanında mutlu olduğunu, oradan ayrılmak istemediğini ve birlikte gittiği gerçek ailesinin yanında mutlu olmadığını göstermektedir.

Şahap'ın bu tepkisi ebeveynlik rolü ve ailenin işlevleri hakkında bilgi vermektedir. Çünkü ebeveynliğin sadece doğurmak ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamakla bitmeyeceği, bunların yanında sevgi ve şefkat gibi duysal tatminlerinde karşılanması gerektiği anlaşılmaktadır.

Görsel 8. Şahap'ın Anneannesiyle Sözleştiği Sahne

Kaynak: (Samedî, 2015), 1:38:56

Şahap'ın anneannesi onları ziyaret gelmiştir. Şahap anneannesi ile iyi anlaşmaktadır. Çünkü anneannesi onunla ilgilenmektedir ve Şahap bu ilgiyi samimi olarak görmektedir. Zaman zaman birlikte faaliyetlerde bulunurlar. Bu faaliyetlerin birinde Şahap ve anneannesi parkta yürüyerek sohbet etmektedir. Anneannesi Şahap'a konuşmayı bildiği hâlde ailesine sinirlenip onları kızdırmak için konuşmadığını söyler. Şahap da onlara kızdığını ifade eder. Anneannesi, konuşmadığı için herkesin onun aptal olduğunu düşündüğünü ve ona göre davrandığını anlatır. Anneannesi artık konuşmanın zamanının geldiğini anlatır ama Şahap onlarla konuşmak istemediğini ifade eder. Anneannesi konuşmadığı için hiçbir okulun onu kaydetmediğini bu nedenle okula kaydolabilmek için şimdilik sadece okulda konuşması gerektiğini ama ailesiyle daha sonra konuşması gerektiğini açıklar. Şahap, Areş'in babasıyla konuşmak istemediğini ifade eder. Anneanne onun kendisinin de babası olduğunu söyler. Sahnenin devamında anneannesi Şahap'tan okuma yazma öğrenmesi hâlinde ilk mektubunu kendisine yazması için söz ister ve yaptıkları bu anlaşma için Şahap ve anneannesi sözleşir.

Sahnenin içerdiği anlam bağlamında öne çıkan görüntülerin göstergibilimsel tablosu aşağıdaki gibidir;

Tablo 7. Gösterge, Gösteren ve Gösterilen Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Eller	Serçe parmaklar birbirine kenetlenmiş	Sözleşme

Sahne serçe parmakların kenetlendiği eller görünmektedir. Bu eylem basit bir fiziksel eylem gibi görünse de eylemi gerçekleştirenler açısından sözleşme anlamını taşımaktadır.

Şahap'ın babası Nasır Şahap'a göre baba olarak algılanmamakta ve filmin de ismini oluşturan 'Ötekinin Babası' şeklinde görülmektedir. Filmin olay örgüsünü oluşturan konuşmayı bildiği

hâlde konuşmak istemeyen Şahap kendi anlam dünyasında ailesini cezalandırmaktadır. Şahap, kardeşi Areş'e de 'öteki' anlamını yüklemektedir. Şahap'ın daha önce annesiyle bazen yaptığı şimdi de anneannesiyile yaptığı serçe parmakları bağlama işareti Şahap'ın anlam dünyasında sözleşme olarak anlam kazanmıştır.

SONUÇ

Toplumdan topluma ve tarihsel süreç içerisinde farklı yapısal özellikler barındırsa da aile kurumu her zaman var olmuştur. Toplumlara ve bireylere sağladığı işlevler sayesinde de toplumlar için her zaman korunması ve önem verilmesi gereken bir toplumsal birim olmayı başarmıştır. Toplumsal değişimlere bağlı olarak aile kurumu da yapı ve işlev bakımından zaman içerisinde aynı toplum içerisinde bile değişime uğramıştır. Ailedeki bu değişim aileye yönelik yapılan tanımlamaların da değişmesine yol açmıştır. Özellikle modernleşmeyle beraber aile yapılarında radikal değişimler gerçekleşmiştir. Daha eski dönemlerde yaygın olan geniş aile yapıları yerini giderek çekirdek aile yapılarına bırakmıştır. Geleneksel geniş ailelerden modern çekirdek aile yapısına keskin geçişi yumuşatmak amacıyla ara tip diye adlandırılan geçiş aileleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca kadınların iş yaşamında aktif katılmaya başlaması ve toplumsal cinsiyet konusunda keskin rollerin yumuşaması sonucunda da ailenin işlevlerinin değişmesine yol açmıştır. Ailenin işlevleri giderek başka kurumlara devredilmek zorunda kalmıştır. Fakat ailenin işlevlerini devralan diğer kurumlar aileye alternatif olmaktan çok aileyi destekleyici kurumlar olmuştur. Çünkü ailenin başka hiçbir kurum tarafından yerine getirilemeyeceği işlevleri bulunmakla beraber ailenin bu yöndeki önemi kavranmıştır. Dolayısıyla ailenin gereksiz ve önemsiz olduğu görüşler olsa da yeterince karşılık bulamamıştır.

Ötekinin Babası filmi İranlı aile yapısı ve muhafazakâr aile yapısına sahip Doğu toplumları hakkında bilgi vermektedir. Filmde yüce analık görevine belirgin bir şekilde vurgu yapılmaktadır. Bir kadının asli görevinin çocuklarıyla ve ailesiyle ilgilenmesi gerektiği, ev dışı işlerin ise bu asli göreve gölge düşürmemesi gerektiği konusunda önemli ipuçları içermektedir. Ayrıca yaşlılara saygının ve onların otoritesini kabul etmenin kültürel bir norm olduğu da görülmektedir. Firişte ve erkek arkadaşı Ramin arasındaki ilişkiler ise karşı cinsten insanların evlilik dışında fiziksel ve sosyal yönden ilişki hâlinde bulunulmaması gerektiğini anlatmaktadır. Bu yönüyle mahremiyet olgusuna dikkat çekilmektedir. Aile kurmanın ve onu ayakta tutmanın önemli olduğu konusunda bilgi veren filmde kardeş olan ve her birinin de kendi ailesi olan Nasır ve Nasrullah'ın aileleri arasındaki ilişki de dikkat çekicidir. Yapı itibarıyla her iki aile her ne kadar çekirdek aile gibi görünse de aralarındaki ilişki ve aile örüntüleri bakımından geniş aile izlenimi vermektedir. Film aile yapısı hakkında bilgi vermenin yanında aile ilişkilerinin nasıl şekillendiği ve nasıl anlam kazandığı hakkında da bilgi vermektedir. Herhangi bir şeye yüklenen anlama göre eylemlerin biçimleneceği anlayışına dayanan sembolik etkileşim kuramı bu anlamda aile içi ilişkilerini de biçimlendirmektedir. Anlam kazanma sürecinin insan eylemlerinin aile içi ilişkilerini şekillendirdiği örnekler İran sinemasında kendini göstermiştir. Bu bağlamda Ötekinin Babası filminde başkahraman Şahap'ın konuşabildiği hâlde çevresindekilerle konuşmaması etkileşimde bulunduğu diğer insanların tepkilerine yüklediği anlamın sonucudur. Şahap'ın babasının zaman zaman gösterdiği düz anlamıyla ilgili baba tutumları Şahap tarafından zihinsel süzgeçten geçirilerek o tutumlara tahammülsüzlük ve ayrımcılık gibi yan anlamlar yüklenmiştir. Şahap babasının eylemlerini onun jest, mimik ve eylemin önceki aşamalarını dikkate alarak kendi zihinsel süzgecinden geçirmektedir. Benzer bir şekilde Şahap, amcasının kızı Firişte'nin ona karşı sevecen tavırlarını zihinsel süzgecinden geçirerek samimiyetsiz sevgi anlamını yüklemektedir. Buna karşı Şahap, annesi ve anneannesinin eylem ve tutumlarına olumlu anlamlar yüklemektedir. Dolayısıyla her birine karşı gösterdiği tepkiler de değişmektedir. Benzer bir şekilde diğer aile üyelerinin kendi

aralarındaki etkileşimleri de birbirlerinin eylem ve tutumlarına göre yüklediği anlamlara göre şekillenmektedir. Dolayısıyla Ötekinin Babası filminde aile içi ilişkilerinin eylem ve tutumlara yüklenen anlamlara göre şekillendiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

- II. Uluslararası İnsan Hakları Sempozyumu Sonuç Bildirisi. (2019). İnsan Hakları Bağlamında Ailenin Korunması Hakkı. Ankara: Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu (TİHEK).
(2022, 03 26). www.mabasar.com: <http://www.mabasar.com/ABE-Kuram-1.pdf> adresinden alınmıştır
(2022, 12 27). <https://sozluk.gov.tr/>. adresinden alınmıştır
Adelkah, F. (2001). İran'da Modern Olmak. (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: Metis.
Akerson, F. E. (2019). Göstergibilime Giriş. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
Akın, M. H. (2019). Sosyal Etkileşim ve Sosyal Benlik Kaynağı Olarak Aile. Medeniyet ve Toplum Dergisi, 1-14.
Algan, T. (2017). Türkiye'de Aile İçeri Sorunlara Yönelik Aile Danışmanlığı Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Aslantürk, Z., & Amman, M. (2001). Sosyoloji. İstanbul: Çamlıca.
Ayberk, Y. (2020). Değişen Aile Yapısında Aile Sorunlarının Ve Aile Aidietinin İncelenmesi (Cizre Örneği). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4(8), 101-129.
Bayram, Y. (2006). Toplumsallaşma Süreci İçinde Aile Ve Kültür: İran Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
Bilgin, V. (1991). Yapısal Özellikleri İtibariyle Ailenin Görünümü. s. 41-52.
Bourse, M. (2009). Melezliğe Övgü. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
Bozkurt, V. (2009). Değişen Dünyada Sosyoloji. Bursa: Ekin.
Büker, S. (2010). Sinemada Anlam Yaratma. İstanbul: Hayalbaz.
Büker, S. (2012). Sinemada Anlam Yaratma. İstanbul: Hayalperest.
Can, İ. (2014). Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü, Bugünü ve Yarını. M. Aydın içinde, Sistemik Aile Sosyolojisi (s. 65-91). Konya: Çizgi.
Chambers, I. (2005). Göç, Kültür, Kimlik. (İ. T. Mehmet Beşikçi, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
Çağan, K. (2013). Ailenin İşlevleri. K. Canatan, & E. Yıldırım içinde, Aile Sosyolojisi (s. 83-93). İstanbul: Açılım.
Diken Yücel, D. (2019, Kasım). Distopik Bir Evreni Göstergelerle Okumak: The Giver. İnif E Dergi, 4(2), 214-227.
Doğan, İ. (1991). Aile Kavramının Alanı. Türk Aile Ansiklopedisi, 1(22), 22-23.
Doğan, İ. (2009). Dünden Bugüne Türk Ailesi. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

- Erdem, S. (2019). Baba Kimliğinin İnşasının Nesiller Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi: Sembolik Etkileşimci Bakış Açısıyla Nitel Bir İnceleme. Doktora Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdem, S. (2020). Yapısal Sembolik Etkileşimcilik ve Kimlik Teorisi. Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi, 51-66.
- Erkal, M. E. (2004). Sosyoloji: Toplum Bilim. İstanbul: Der.
- Erkal, M. E. (2011). Türk Aile Yapısı Ve Bazı Meseleler. Istanbul Journal of Sociological Studies, 15-20.
- Fiske, J. (2014). İletişim Çalışmalarına Giriş. (S. İrvan, Çev.) İstanbul: Pharmakon.
- Gittins, D. (2011). Aile Sorgulanıyor. (T. Erdem, Çev.) İstanbul: Pencere.
- Hatemi, H. (1980). İran İslam Cumhuriyeti Anayasası. İstanbul: Çağrı.
- Kasapoğlu, A. (2012). Sosyolojik Yaklaşımlar Temelinde Aile Kuramları. A. Kasapoğlu, & N. Karkıner içinde, Aile Sosyolojisi (s. 2-27). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Kongar, E. (1970). Türkiye'de Aile: Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri. Amme İdaresi Dergisi, 3(2), 58-83.
- Kongar, E. (1996). Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği. İstanbul: Remzi.
- Marshall, G. (2005). Sosyoloji Sözlüğü. (O. Akınbay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat.
- Nirun, N. (1994). Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Özalp, A. (2014). Ötekileştirme: Sembolik Etkileşimci Bir Bakış. Toplum Bilim Dergisi(Temmuz-Aralık 8(16)), 227-235.
- Özensel, E. (2020). Farklılıkların Birarada Yaşamasında Bir Sorun Alanı Olarak Ötekinin Ötekileştirilmesi. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 0(43), 369-378.
- Özgüven, İ. E. (2001). Ailede İletişim ve Yaşam. Ankara: PDREM.
- Özmkas, U. (2009). Charles Sanders Peirce'in Gösterge Kavramı. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 32-45.
- Öznel, N. (1991). Aile Politikaları- Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması. Ankara: Basbakanlık Aile Kurumu Başkanlığı.
- Rifat, M. (2009). Göstergibilimin ABC'si. İstanbul: Say.
- Ritzer, G., & Stepnisky, J. (2014). Sosyoloji Kuramları. (H. Hülür, Çev.) Ankara: De Ki.
- Samedî, Y. (Yöneten). (2015). Ötekinin Babası [Sinema Filmi].
- Sarı, Ö. (2014). Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı. M. Aydın içinde, Sistemik Aile Sosyolojisi (s. 17-39). Konya: Çizgi.
- Sezal, İ. (2003). Toplum ve Aile. İ. Sezal içinde, Sosyolojiye Giriş (s. 134-165). Ankara: Martı.
- Stryker, S. (1959). Symbolic Interaction as an Approach to Family Research. Marriage and Family Living, 21(2), 111-119.
- Şahinkaya, R. (1996). Orta Anadolu Köylerinde Aile Strüktürü. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Şenol, D. (1994). Sembolik Etkileşimcilik. Ankara: Yeni Zamanlar.

- Tolan, B. (1991). Aile, Cinsiyet ve Cinsel Roller. Türk Aile Ansiklopedisi 1, s. 208-213.
- Wollen, P. (2004). Sinemada Göstergeler ve Anlam. (B. D. Zafer Aracagök, Çev.) İstanbul: Metis.
- Zimmerman, C. (1964). Yeni Sosyoloji Dersleri. (A. Kurtkan Bilgiseven, Çev.) İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.